

bibliográfiai számítógépes rendszere), *SAGO* (kohó- és gépipari számítógépes információkereső rendszer), *SEBAN* (kutatás-nyilvántartó rendszer), *SIGŹ* (élelmiszeripari információs rendszer), *SINTOB* (építőipari bibliográfiai bázis), *SYMPOZJA* (a meghirdetett szimpóziumok adatbázisa), *SYNABA* (tudományos kutatások és fejlesztések adatbázisa), *SYNABA-CH* (a vegyészeti kutatások és fejlesztések nyilvántartása), *SWIT* (távközlési információkereső rendszer), *WINT* (tudományos-műszaki információkereső rendszer) és *WYJAZDY* (külföldi tanulmányutak nyilvántartása a vegyiparban).

Ezeknek az adatbázisoknak – egyelőre – az alábbi “gyermekbetegségeik” vannak:

- ◆ Három kivétellel valamennyi tipikusan bibliográfiai adatbázis. A PAWRIN-ban és az APARATURA-ban a bibliográfiai adatok itt-ott faktografikus elemekkel egészülnek ki. A BDKWMK az egyedüli, amely a tisztán faktografikus adatbázistípust képviseli.
- ◆ A lengyel adatbázisok – két kivétellel – köteget üzem módban működnek. Mindössze a PAWRIN és a SYNABA-CH férhető hozzá online módon. (Már ahonnan erre egyáltalán megvannak a műszaki előfeltételek.)
- ◆ Az adatbázisok nem feltétlenül ott és azokban a témakörökben jöttek létre, ahol a legnagyobb szükség lett volna rájuk, hanem többnyire ott, ahol volt erre anyagi lehetőség. Hiányzik a fejlődés koordinálása, ami egyaránt megmutatkozik a tematikai átfedésekben és a “fehér foltok”-ban, illetve az inkompatibilis megoldásokban.
- ◆ Az adatbázisok túlnyomó része egynyelvű, azaz lengyel. A két vagy többnyelvűség hiánya nem teszi lehetővé (még az NTMIR keretében sem) a nemzetközi porondra lépést.
- ◆ Az adatbázisok mögött nem halmozódhat fel hiánytalan primer dokumentumgyűjtemény (akár mikrofilmlapokon is). Ugyancsak működést beszűkítő hiányosság: a bázisok nem rendelkeznek a szükséges másolókapacitással.

A felsorolt adatbázisokból igazán fontosnak és mindenképpen további fejlesztésre érdemesnek mindössze 8 minősíthető:

- ◆ Noha az *APARATURA* nem túlságosan terjedelmes, jól igazolható funkciója van, így arra kell törekedni, hogy egyrészt újabb műszer-berendezés csoportok nyilvántartásával egészüljön ki, másrészt pedig ki kell fejleszteni hozzá a párbeszéd igénybevétel eszközeit.
- ◆ A *BDKWMK* népgazdasági jelentősége vitathatatlan. Feltöltését siettetni kell. Célszerű volna, ha áttérne a kétnyelvű feldolgozásra, illetve a párbeszéd üzem módra. Ezáltal a nemzetközi használatba is “be lehetne vetni”.
- ◆ Mivel a *PAWRIN* jól szervezett adatbázis, a szocialista és nem szocialista országok szabványaiával fel kellene tölteni. Ha kétnyelvűvé és párbeszédessé fejlesztenék, mind a hazai, mind pedig a külföldi érdeklődés megnövekedne iránta.
- ◆ A *SABINA* mint a nemzeti bibliográfia és folyóirat-repertórium rendszere igen fontos a lengyel tudományosság szempontjából. Egyelőre – sajnos – nincs megoldva az elérhetősége. Párbeszédessé és kétnyelvűvé kellene tenni.
- ◆ *SIGŹ* – ugyancsak népgazdasági fontossága emeli ki a mezőnyből. A párbeszédessé és kétnyelvűvé tétel esetében ez is nemzetközi igénybevétellel kecsegtet.
- ◆ *SYNABA*: népgazdasági jelentőségéhez képest felettébb lassan halad a feltöltése. Mindenekelőtt ezt kellene meggyorsítani.
- ◆ Viszonylag korszerű a *SWIT* szerkezete is. Mindinkább hiányzanak belőle a nyugati források. Szélesebb körű használatának előfeltétele a kétnyelvűvé és párbeszédessé tétel.
- ◆ *WINT*: a legnagyobb lengyel adatbázis. 260 ezer bibliográfiai tételt tartalmaz. Ha kétnyelvűvé és online hozzáférhetővé tennék, neki van a legnagyobb esélye a nemzetközi (mindenekelőtt a KGST-relációjú) használatbavételre.

/STACHURA, B.: Polskie bazy danych w sieci INTE. = Aktualne problemy informacji i dokumentacji, 31. köt. 3. sz. 1986. p. 19–23./

(Futala Tibor)

Lengyelországban egyre kevesebb devizaigényes időszaki kiadványra tudnak előfizetni

Mérvadó becslések szerint a világon mintegy 100 ezer időszaki kiadvány jelenik meg. Közülük kb.

60% tekinthető fontosnak a tudományos és szakmai kommunikáció szempontjából. Ugyancsak mérvadó

becslés: Lengyelországban hozzávetőlegesen 30 ezer külföldi folyóirattal lehetne kielégíteni az igényeket.

Ezzel szemben az a szomorú tény, hogy az országba 1986-ban mindössze 8218 devizaigényes folyóirat járt, ami a szocialista országok valóban fontos folyóirattermésével kiegészítve sem haladja meg a becsült igények egyharmadát.

Még szomorúbb tény: 1974-hez képest pontosan egyharmadával csökkent a járatott címek száma. Időközben – némi hullámzással – az átlagosan járatott példányszám is csökkent: 6,4 példányról 4,5-re. Míg az 1974. évi rendelésállományra 4,6 millió dollárt fizettek ki, addig a tetemesen "leolvadt"-ra 6,4 milliót. Másként szólva: amíg 1974-ben 58 dollár volt az átlagos előfizetési ár, addig 1986-ban már 175.

Az 1986. évi rendelésállomány "rétegfelvételei" az ellátás további gyöngeségeiről adnak képet. Kiténik pl., hogy az országba beérkező időszak kiadványok 41,2%-a unikum. Ez – a közismert másoltási nehézségeket ismerve – a szóban forgó címeket illetően aligha tekinthető megnyugtató ellátottságnak. A két-két példányban előfizetett folyóiratok további 16%-ot tesznek ki. Igaz ugyan, hogy 83 időszaki kiadvány beérkező példányszáma igen magas (39–276), ám ezek járatási költsége az összes ráfordítás 6%-át sem éri el, azaz csupa olcsó folyóirattal áll (e kategória átlagára 64,5 dollár). Ugyancsak alacsony árfekvésűek a kevés – 1–2, illetve 3–5 – példányszámban megrendelt folyóiratok (átlagáruk 118,6, illetve 136,6 dollár). Az igazán "drága pénzen vett" címek a 6–9, a 10–15 és a 16–38 példányos kategóriába tartoznak (itt az átlagár 210,2, 197,8 és 328,1 dollár), miközben csak róluk lehet feltételezni: beérkezésük nagyságrendje és lelőhelyi eloszlása többé-kevésbé megfelel a szükségleteknek. E három kategóriába 1639 cím tartozik, az összes cím nem egészen 20%-a. A restriktív próbálkozásoknak különösen a 16–38 példányos kategória van kitéve, ami azért veszélyes, mert minden valamirevaló referálólapon itt található. Ezek hiányát sem másoltatással, sem mikromásoltatással (copyright!) nem lehet megszüntetni.

A közölt ár- és példányszámadatok élesen világítanak rá a koordináció felettébb szűk lehetőségeire: az 1–2, illetve 3–5 példányszámban járatott időszak kiadványok terén alig van mit koordinálni a sok példányszámban beérkezettek esetén – már megemlített olcsóságuk folytán – alig érdemes. Ha pl. kimondatna egy olyan játékszabály, hogy százon felüli példányban semmiféle folyóiratot nem szabad az országba behozni, az mindössze 70 ezer dollár

megetakarítással járna, ami nevetséges összeg a járatott folyóiratok körének kibővítéséhez (kb. 400 eddig nem járt címmel bővíthetne a rendelésállomány). Egy ár alapján differenciált példányszám-limitáció megvalósításával kb. 1,7 millió dollárt lehetne megtakarítani. Az azonban, hogy ez nem "pirruszi győzelem" lenne-e, korántsem biztos. Ha a felszabadult összeget a repro- és mikrográfiai apparátus kiegészítésére fordítanák, még mindig nem lenne olyan teljesítőképes ez az infrastruktúra, hogy a felhasználóktól "eltávolított" forrásokat segítségével kellő teljességben és gyorsaságban pótolni lehetne. Ha viszont a választék bővítésére, ez a felhasználók körében a jelenlegi repro- és mikrográfiai kapacitások mellett ugyancsak nem járna az ellátottság fokozódásával.

A külföldi időszaki kiadványokkal való ellátásban elvileg három modell képzelhető el. Az első szerint minden forrás megtalálható azokban a könyvtárakban, ahol igény mutatkozik irántuk. A másik szerint a források túlnyomó része a gyűjtőkori kooperációban részt vevő nagyobb könyvtárakban – Lengyelországban az ún. központi könyvtárakban – koncentrálódik. A harmadik modell a teljes centralizálás.

Lengyelországban jelenleg a második modell túlsúlyra figyelhető meg az első modell elemeinek "váltakozó erősségű" meglétével együtt. Erre jellemző az a szűk koordinációs és példányszám-racionalizálási mozgástér, amelyről eddig szó volt. A harmadik modell megvalósítása olyan személyi, eszköz-, épület- és szervezési befektetéseket feltételez, hogy Lengyelországban a mai körülmények közepette gondolni sem lehet rá.

Marad tehát – hosszú ideig – a kis jobbitások kényszere és gyakorlata. Ezek közé tartozik a naprakészebb lelőhely-tájékoztató megvalósítása, a központi könyvtárak tartalomjegyzékmásolat-szolgáltatásainak rendszerre szervezése, a másolatszolgáltatások gyorsítása és kapacitásuk fokozatos bővítése, hogy csak a legfontosabbakat említsük. A referálólapon járatásának kérdését a selektív információterjesztés és az online szolgáltatások fokozatos terjedésének függvényében kell vizsgálni.

/SZARSKI, H. – ZIÓŁEK, M.: Finansowe i organizacyjne problemy prenumeraty i wykorzystania czasopism importowanych z II obszaru płatniczego. = Aktualne problemy informacji i dokumentacji, 31. köt. 5. sz. 1986. p. 7–13./

(Futala Tibor)